

מחמר ושביעת בהמה

1. פרשת יתרו

(י) וַיֹּאמֶר הַשְּׂבִיעִי שְׁבַת לִיקֶנֶק אֱלֹהֶיךָ לֹא־תַעֲשֶׂה כְּלִמְלַאכָה אֲתֶהּ וּבְנֵי־בֵיתְךָ עִבְדֶיךָ וְאִמְתֶּךָ וּבְהֵמְתֶךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעֲרֶיךָ:

2. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד א

משנה. מי שהחשיך בדרך - נותן כיסו לנכרי, ואם אין עמו נכרי - מניחו על החמור.

3. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד ב

אמר מר: אין עמו נכרי - מניחו על החמור. והלא מחמר, ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה! - אמר רב אדא בר אבהו: מניחו עליה כשהיא מהלכת.

4. רש"י מסכת שבת דף קנג עמוד ב

והלא מחמר - מנהיג חמור טעונה קרוי מחמר. ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך - ואיזוהי סתם מלאכה העשויה על ידי שניהם - זו היא שהיא טעונה והוא מחמר. מניחו עליה כשהיא מהלכת - לאחר שנעקרה ללכת, דלאו עקירה היא, כדאמר בפרק קמא (שבת ג, א) גבי הטעינו חברו אוכלין ומשקין, וכיון דאדם לא מייחב בה חטאת כי האי גוונא - כאן מותר, דהכא נמי מלאכה כתיב, והא לאו מלאכה היא.

5. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קנג עמוד ב

אמר רמי בר חמא: המחמר אחר בהמתו בשבת, בשוגג - חייב חטאת, במזיד - חייב סקילה. מאי טעמא? - אמר רבא: דאמר קרא לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך בהמתו דומיא דידיה, מה הוא - בשוגג חייב חטאת, במזיד חייב סקילה, אף בהמתו נמי, בשוגג - חייב חטאת, במזיד - חייב סקילה. - אמר רבא: שתי תשובות בדבר; חדא: דכתיב תורה אחת יהיה לכם לעשה בשגגה והנפש אשר תעשה ביד רמה הוקשה כל התורה כולה לעבודה זרה, מה עבודה זרה - דעביד מעשה בגופיה, הכא נמי - עד דעביד מעשה בגופיה. ועוד, תנן: המחלל את השבת בדבר שחייבין על שגגתו חטאת ועל זדונו סקילה, מכלל דאיכא מידי דאין חייבין על שגגתו חטאת ולא על זדונו סקילה. ומאי ניהו, לאו דמחמר? - לא, תחומין ואליבא דרבי עקיבא, והבערה אליבא דרבי יוסי.

6. ספר החינוך מצוה לב (הבנה הזאת ברמב"ם תלויה במח)

ומלשון הרמב"ם זכרונו לברכה [הל' שבת פ"כ ה"ב] משמע שהוא סובר כי הלאו הזה דלא תעשה כל מלאכה אתה וגו' ובהמתך יבוא למחמר אחר בהמתו, וכגון שחורש בה וכלי המחרישה בידו, דאילו במחמר לבד לפי דעתו אין בו אלא איסור עשה, ועל כן אמרו בגמרא [שבת דף קנ"ד ע"א] לפי דעתו שזה הלאו דמחמר הוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, כלומר שאדם נהרג על זה ואין לוקין עליו. והרמב"ן זכרונו לברכה [בהשגותיו לטורש"ד] יתפוש עליו הרבה בפירושו זה, ואמר כי לאו זה של מחמר אינו אלא בהולך אחר בהמתו הטעונה משאוי אבל האדם לא יעשה שום מעשה בידי, ולכן לא יבוא עליו לעולם לא מלקות ולא מיתה....

7. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קנג עמוד ב

בדין דלקשי דקא עבר משום שביעת בהמתו, אלא דילמא מוקי לה בחמור שאינו שלו ושאלה ושכירות לא קנו, מיהו אמסקנא כיון דלא קא עבדא עקירה הנחה ליכא נמי משום שביעת בהמה, דבגופו נמי פטור.

8. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קנג עמוד ב/חידושי תלמיד הרמב"ן (בדפוסים קודמים נדפס כחידושי הרמב"ן)

והלא מחמר. ה"נ הו"ל לאקשווי והלא שביעתן עליך מן התורה אלא דהא עדיפא ליה משום דהוה [דחיי] ליה למימר בחמור של גוי,

9. הגהות אשרי מסכת עבודה זרה פרק א

* רבינו אפרים ברבי יצחק כתב שאם שכר ישראל בית מעובד כוכבים אסור לישראל להניח עבודת כוכבים בתוכו וכן אם שכר בהמה וחמור אחר* בשבת חייב חטאת דשכירות קניא קצת ואין נראה ומ"מ הואיל ונפק מפומיה דגאון טוב ליהזר. מא"ז ע"כ:

10. חידושי הרמב"ן מסכת שבת דף קנג עמוד ב

או אפשר שנאמר שמפני שמחמר איסור לאו כדבעינן למימר קמן (מדלא כתיב) [מדכתיב] לא תעשה כל מלאכה אתה ובהמתך, ובהמה לבדה אין שביעתה עליך אלא בעשה מדכתיב למען ינוח שורך וחמורך,

11. מנחת חינוך מצוה לב

וע"ש בספ"י על תוס' שם שכ' הא דמוזהר על ש"ב דוקא מלאכות גמורות כגון חרישה וטחינה וכדומה אבל הוצאה מרשות לרשות בבהמה אין הבעלים מוזהרים ע"ז מה"ת דהוצאה מלאכה גרוע

12. רבי עקיבא איגר מסכת שבת דף נא עמוד ב

אני מסתפק אם נשים מצוין על שביעת בהמתן היכא דליכא משום מחמר כיון דהוי רק עשה, י"ל דהוי מ"ע שהז"ג דנשים פטורות אף דחייבות בקידוש היום מהקישא דזכור ושמור י"ל דדוקא בקידוש דהיינו הזכירה אבל בשאר מ"ע י"ל דפטורות. ועיין בהר"ן פרק כל כתבי שכתב דכל מילי דשבת נשים שווין לאנשים. ועיין בב"י בא"ח סס"י רצ"א וצ"ע. (אמר י"מ התלמיד בדין הנ"ל שמסתפק רבינו כמו כן מצאתי שמסתפק בזה הפרי מגדים בא"ח סימן רמ"ח ובספרו תיבת גמא פ' בשלח. ולי העני צריך עיון דמלשון הגמרא גבי פרתו של ראב"ע של שכנתו וכו' מיחה בה כו' לשון שכנתו ולשון בה מוכח בהדיא דנשים מצוין על שביעת בהמתן ומוכח כסברת הר"ן הנ"ל).

13. מנחת חינוך מצוה לב

ולכאורה כיון דש"ב ועבדו בלא מחמר דהוא רק עשה א"כ ה"ל עשה שהזמ"ג א"כ נשים פטורות ומותרות להיות בהמתה עושה מלאכה ואף אם נאמר דעשה דשו"ט נשים מצוות היינו משום דאיכא ל"ת גם כן ועמש"ל מ' רצ"ז והבאתי דה"ת קידושין דדעתם דאף ביום טוב דאיכא לאו מ"מ נשים אינם מצוות על העשה כיון שהזמ"ג ע"ש אבל ש"ב דליכא אלא עשה א"כ מה"ת יהי' נזהרים וגבי קדה"י אי לאו היקישא דזכור

ושמור היו נשים פטורות עי' ברכות פרק מ"ש אם כן כאן יהיו נשים פטורות ומותרים בהמתם לעשות מלאכה בשבת ובאמת לא ראיתי זה בשום פוסק ראשון ואחרון שיכתבו זה דאשה אינה מצווה על עשה זו.

ש"ר שהוא גמרא מפורשת בשבת נ"ד וביצה כ"ג פרתו של ראב"ע הי' יוצאת ברצועה וכו' ובגמרא למימרא דחדא פרה הו"ל והא כו' אלא של שכנתו היתה ולא מיחה בה נקראת על שמו א"כ מפורש שהפר' היתה של אשה וחכמים פליגי מבואר להדיא דגם הנשים מצוות על ש"ב. וכן ראיתי בירו' ואינו ת"י כעת יע"ש כי הפרה היתה של אשה ואמר דחכמים גזרו אף אשה והדרא קו' הגמ' דברכות לדוכתא א"ה כל מ"ע שהז"ג נחייבי רבנן ע"ש וצריך טעם למה באמת יהיו נשים חייבות במ"ע זו.

והנה לשיטת הריטב"א שהבאתי לעיל מצות מילה לתרץ קו' התוס' ל"ל במילה הדרש דאותו ולא אותה שאין האשה חייבת במילת בנה הא ה"ל מ"ע שהז"ג ע"ש בקידושין שת"י הריטב"א דכלל זה דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג אינו אלא במצוה שבגופו כמו ציצית ותפילין וסוכה וכדומה אבל למול הבן שאינה מצוה שבגוף רק על ד"א האשה ג"כ חייבת ע"כ צריך קרא דאותו א"כ כאן נמי דהמ"ע של ש"ב ועבדו ה"ל כמו שם שחל מ"ע למול הבן א"כ בלא מיעוט נשים חייבות וכאן אין לנו מיעוט על נשים אבל להתוס' שם וכן שאר ראשונים שת"י תי' אחרים צ"ע כאן למה יהיו נשים חייבות וצ"ע.

14. תפארת ישראל - בועז מסכת שבת פרק ה אות ב

אמר המחבר במחכ"ת הגאון הנ"ל אשתמיטתיה המשנה דשליה פרקן מפרת שכנתו של ראב"ע. ודוחק לומר דלהגאון הנ"ל רק מדרבנן היתה אסורה

15. דף על הדף מספר יסודי ישורון (חלק ה' ע' 364):

מיהו כד נענין שפיר נראה דא"א לומר ככה, שהרי דומיא דפרת איש נקט תלמודא דידן דאסור, א"כ נראה משם דמדאורייתא איסורא דילי' ולא מדרבנן, וכן העיר על זה בשו"ת כוכב מיעקב (סי' ק"ב).

וכותב עוד (שם): בעייני בדבר ראיתי בירושלמי (שבת פ"ה ה') דר' אידי סבר דהאי אשה היתה חוטריה אשתו של ר' אלעזר בן עזרי' ופרתה היתה, א"כ צ"ל דהאי פרה היתה פרה של נכסי מלוג, והי' לר' אלעזר בן עזריא בה קנין פירות, והא דלא מיחא בה משום דס"ל קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, (ראה המחלוקת גיטין מ"ח), מיהו החכמים הביטו ע"ז כדבר שלא לרצון להם, שהרי דעתם דקנין הפירות כקנין הגוף דמי והוי כאילו בהמתו עושה מלאכה.

ובדבר תלמודא דידן אפשר לישב ולומר כהאי גוונא, דהאי אשה היה לה בעל ואמר פרה של שכנתו משום דהיתה שלה שנפלה לה בנכסי מלוג, ופליגי ראב"ע וחכמים, אי קנין הפירות כקנין הגוף דמי או לא, א"כ ראב"ע שלא מיחה ס"ל דאינו כקנין הגוף, ממילא אינה מצווה, משא"כ החכמים ולכן נקראת על שמו, משא"כ באשה שאין לה בעל אף החכמים מודים דאינה מצווה על שביתת בהמתה, ולפ"ז יתישבו דברי הרמב"ם (פהמ"ש שם) שכתב שהאי אשה באה לשאול הדין ממנו. כלומר שאלה והוא הורה לה להיתרא, ולכן נקראת על שמו.

מחמר ביר"ט

16. רש"י

17. בית יוסף אורח חיים סימן תצה

ג כתב הכל בו (סי' נח יז ע"ד) שביתת בהמה ומחמר יש אומרים שאחר שנקרא מלאכה הרי זה ביום טוב בכלל לא תעשה כל מלאכה אבל בחול המועד ודאי מותר ויש אומרים שאפילו ביום טוב מותר שאין לאוסרה רק בשבת שפרט לך בה הכתוב ע"כ. ואיני יודע טעמו של המתיר דהא כיון דמקשינן יום טוב לשבת חוץ ממקצת דברים שנתפרשו בתלמוד ושביתת בהמה אינה מכללם היאך אפשר לומר שהיא מותרת ביום טוב ואף על פי שלא כתבה הכתוב ביום טוב כל שאר מלאכות ג"כ לא נכתבו ביום טוב בפרט ומלא תעשה כל מלאכה ילפינן להו והא נמי דכוותיהו ומיהו בהא איכא למימר דשביתת בהמתו ומחמר לאו בכלל לא תעשה מלאכה נינהו שהרי אינה מכלל ארבעים אבות מלאכות ולא מתולדותיהן אלא לאו לעצמו יחד לו קרא והילכך אפשר דכיון דלא כתביה רחמנא ביום טוב מישרי שרי אבל אין נראה שתהא כן דעת הפוסקים שהרי סתמו דבריהם לומר שיר"ט שוה לשבת לכל דבר חוץ מהוצאה והבערה וכו' ולא הוציאו שביתת בהמה ומחמר מן הכלל אלמא סבירי להו דביר"ט נמי אסורים:

18. רמ"א אורח חיים הלכות שבת סימן רמו סעיף ג

ודוקא בשבת, אבל ביר"ט אין אדם מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב

19. משנה ברורה סימן רמו ס"ק יט

(יט) אין אדם מצווה וכו' - דשביתת בהמתו ילפינן ממה דכתיב למען ינוח שורך וחמורך כמוך והאי קרא בשבת כתיב ואפ"ה לא ישכירם אלא בהבלעה דלא יהיה שכר יום טוב והנה המרש"ל חולק ע"ז ודעתו דיר"ט ושבת שוין הן בזה כמו בכל מלאכות ועין במג"א שהאריך בזה ומביא דהב"י בסימן תצ"ה הביא דעות הראשונים בזה ומצדד שם לאיסור וע"כ יש להחמיר ובביאור הגר"א ג"כ האריך בזה ומסיק דהעיקר כדעת מהרש"ל הנ"ל וגם לקמן בסימן תצ"ה ס"ג מפרש הגר"א מה שכתוב שם בשו"ע דאין מוציאין משא על הבהמה ביום טוב הטעם הוא משום שביתת בהמתו:

20. שער הציון סימן רמו ס"ק כב

(כב) גם בספר תוספות שבת לקמן בסימן ש"ד בסעיף קטן ה הביא, דלמאן דאמר אין מצווה על שביתת בהמתו ביום טוב משום דלא אתקש יום טוב לשבת אלא לענין ל"ט מלאכות ותולדותיהן ולא לענין שביתת בהמתו ומחמר דרק לאו יש בזה, הוא הדין דאין מצווה על שביתת עבדו [וכן כתב הפרי מגדים שם], ואם כן לדעת המחבר שם דפסק דמת ביום טוב ראשון לא יתעסק בו עבד ערל, והוא כדעת בה"ג המובא בבית יוסף בסימן תקכ"ו, עיין שם, על כרחך דסבירא לה דגם על שביתת בהמתו מצווה ביום טוב, וכן כתב בספר אבן העזר, ועל כן אין להקל: מעשר בהמה

21. שערי תשובה סימן רמו ס"ק [ח]

[ח] מצוה - עבה"ט ועיין ביד אפרים בביאור דברי המג"א בזה ובמח"ב האריך ג"כ בענין שביתת בהמתו ביום טוב ומסיק להחמיר ואפי' ביום טוב שני יש להחמיר ע"ש: